

Economische structuren en racisme

De historische wortels van het racisme

Wij willen proberen de relaties aan het licht te brengen die er kunnen zijn tussen economische structuren en het racisme. Ik wil echter geenszins de grote rol ontkennen, die ook door andere, even belangrijke, factoren wordt gespeeld. Het sociale verschijnsel van racisme kunnen we beschouwen in het licht van de manier waarop het ontwikkeld is tot een theorie, sinds de 19e eeuw, of – om nauwkeuriger te zijn – sinds het begin van de industriële revolutie. We zijn er ons goed van bewust dat de grenzen die wij trekken vrij willekeurig zijn. De slavenhandel bestond al vóór de 19e eeuw. We zouden zelfs verder terug kunnen gaan in de geschiedenis en de oude beschavingen onderzoeken. De Griekse en Romeinse beschavingen zouden niet hebben kunnen functioneren zonder de instelling van de slavernij. We hebben er echter voor gekozen om ons gebied te beperken tot deze speciale periode vanwege de historische nabijheid en vanwege de historische schakel tussen het model toen en het model, dat wij vandaag kennen. Tenslotte hebben we een zeer bepaald geografisch gebied onderzocht: dat van West-Europa, dat het stempel draagt van het kapitalistisch economisch systeem.

Wij moeten vandaag op onze hoede zijn nu wij oog in oog staan met het weer opkomen van een monster in Europa, een deel van de wereld dat, zowel in het verre als het nabije verleden, de levens van miljoenen mensen heeft verwoest. Blijkbaar is die bijzondere plaag nog niet overwonnen!

Het ontstaan van racistische theorieën

Racisme als theorie die zegt dat het ene 'ras' superieur is aan andere 'rassen', is historisch verbonden met de komst van de industriële samenleving. De enorm snelle uitbreiding van het kapitalisme liep uit op

de snelle opeenhoping van rijkdom in de handen van hen die het noodzakelijk kapitaal en gevoel voor initiatief bezaten. Om industriële ontwikkeling, die ruwe materialen verslond, te handhaven, en om zich te voegen naar de wetten van concurrentie, die bij zo'n vorm van economie hoorden, was het volstrekt noodzakelijk het monopolie te verzekeren, dat toegang gaf tot de ruwe materialen tegen de laagst mogelijke kosten. In deze geweldige wedijver om de markten te veroveren zochten men in de koloniën monopolie-posities te bereiken.

De komst van racistische theorieën valt in feite samen met belangrijke economische ervaringen. Dit was het geval in Noord-Amerika, waar de noordelijke staten, die snel geïndustrialiseerd werden, de massa van geëmancipeerde zwarte werkers die van het zuiden kwamen, moesten integreren. Het was ook het geval in Zuid-Afrika, waar de invoering van de apartheidswetgeving samenviel met het begin van industriële ontwikkeling op grote schaal. Het systeem van overheersende waarden leverde de elementen voor het begrip, dat het mogelijk maakte deze gang van zaken te rechtvaardigen. Het succes van sommigen kan dan verklaard worden door hun geest van initiatief, de onderwerping van anderen kan dan toegeschreven worden aan hun miserabele boerenafkomst. Ongetwijfeld vindt deze ideologie haar wortels in de voorbije geschiedenis. De massale deportatie van Afrikanen (geschat op 60 miljoen mensen) naar Amerika vond plaats gedurende de periode van de Verlichting. In de 19e eeuw waren het racistische theorieën die het in het proces van ontwikkeling voor het zeggen kregen.

De rol van de kerken in die periode

De kerken spelen een wezenlijke rol in de ontwikkeling van waardensystemen in onze

samenleving. We zien, aan de ene kant, met de koloniale veroveringen, een sterke missionaire krachtsinspanning. De kerken voelden zich geroepen, naast de prediking van het goede nieuws, werk van sociaal hulpbetoon uit te voeren op het gebied van vorming en gezondheid. Een interessante stelling – die echter niet bewezen kan worden – zegt, dat er een

verbindingslijn is tussen de afbraak van het Corpus Christianum en de pogingen tot kerstening, gedaan door de kerken in die landen die door koloniale expansie open stonden voor hun invloed. Het is belangrijk op te merken dat er bij het economisch model, dat in het leven was geroepen door de industriële revolutie en de koloniale uitbreiding nauwelijks vraagte-

kens zijn gezet door de kerken. Het is echter ook belangrijk op te merken dat in oecumenische bijeenkomsten die aan de oprichting van de Wereldraad van Kerken vooraf gingen, de kerken hun bezorgdheid voor het gevaar van racisme toonden en dat men het van het begin af inzag dat racisme niet beperkt kon worden tot alleen de psychologische dimensie, maar dat ook de economische en institutionele kant in ogenschouw genomen moesten worden. We moeten toegeven dat in de praktijk pogingen werden gedaan om de effecten van racisme op het menselijke vlak te verzachten, als ze te hevig werden, maar er was een algemene onwil om verder te gaan.

De gevolgen van de economische crisis
Wat hierboven gezegd is toont, aan de ene kant, de belangrijkheid van economische factoren in de vorming van racistische theorieën en, aan de andere kant, de rol van de kerken in het doen functioneren van die waardensystemen, die in de samenleving overheersend zijn. Hoe is de situatie vandaag? De landen van West-Europa ondervinden een ernstige en langdurige economische crisis. Deze crisis volgde op een periode van nooit geziene economische groei. Nu staan de West-Europese staten oog in oog met het dubbele

verschijnsel van werkloosheid en inflatie. Gedurende de periode van groei waren de landen van West-Europa zeer afhankelijk van geïmporteerde buitenlandse arbeid. De soorten werk waarin zulke werkers waren betrokken konden en kunnen we karakteriseren met lage salarissen en een groot stuk onzekerheid en ongezondheid. Sinds de economische crisis is de houding van hen, die in economisch en politiek opzicht de macht hebben, tegenover gastarbeiders veranderd. In de meeste landen is een poging ondernomen om verdere immigratie te stoppen en maatregelen zijn genomen om gastarbeiders aan te moedigen naar hun land van herkomst terug te keren. De vermindering in de toeloop van migranten betekent niet een vermindering van hun bevolking. In de tussentijd hebben zich vele migranten gevoegd bij leden van hun familie en een tweede generatie van migranten is op de arbeidsmarkt gekomen. Nu de vreemdeling niet langer gewenst is, sinds hij beschouwd wordt als een bedreiging voor de banen van de eigen onderdanen, en nu wij een groeiende politieke bewustwording onder ethnische groepen kunnen gewaarworden, die situaties van discriminatie ervaren in een aantal landen in de Derde Wereld, zien wij weer ideologieën aan bod komen die een revisie zijn

van de racistische theorieën van de 19e eeuw.

Deze ideologieën verschijnen binnen een kapitalistisch economisch systeem, waarvan de efficiency is gebaseerd op onderwerping aan de wetten van concurrentie. Een steeds groter aandeel van goederen wordt geproduceerd om tegemoet te komen aan de gedeeltelijk kunstmatig geschapen noden van een minderheid, terwijl de meerderheid van de wereldbewoners buitengesloten is en bovenal geen toegang heeft tot zelfs maar de basisbehoeften.

Het systeem biedt een gemakkelijk houvast aan racistische ideologieën, als het systeem zichzelf geplaagd ziet tegenover een crisis en verplicht is te vechten om te overleven.

De houding van de kerken in deze tijd

Het is te hopen dat, gezien de economische dimensie van het racisme, de kerken een grote stap voorwaarts zullen doen die het hun mogelijk maakt naar de wortel van het kwaad te gaan. Racisme is een cultureel verschijnsel, dat gezien moet worden binnen het kader van specifieke historische situaties. Wij moeten als vertrekpunt onze eigen situatie nemen, en wij moeten toegeven dat het binnen onze eigen samenleving

is, dat racistische theorieën zich hebben ontwikkeld.

Toen Europa in de dertiger jaren plotseling geconfronteerd werd met geïnstitutionaliseerd racisme, werden de kerken, wel wat laat, en slechts in zeer geringe mate, zich bewust van de aard van het kwaad. Dit bewustzijn was beperkt, ten eerste omdat het het racisme niet als zodanig in zijn geheel dekte, en ten tweede omdat het de economische samenhang van het anti-semitisme buiten beschouwing liet.

Met de komst van grote aantallen gastarbeiders in Noord-Europa en het vertoon van racisme, waartoe die komst leidde, zetten de kerken campagnes op om hun leden de ogen te openen voor het feit dat we op weg zijn naar een samenleving van mensen uit verschillende volken. Maar weer werd geen onderzoek gedaan naar de economische factoren.

Nu de gastarbeiders niet langer nuttig zijn worden er pogingen gedaan hen weer terug te sturen naar huis. Zij worden ineens illegale werkers en betekenen een bedreiging op de slinkende arbeidsmarkt. Een samenleving die weinig of niets heeft gedaan in een tijd dat het de middelen had om royaal te zijn, is nauwelijks geneigd meer milddadig te zijn in een tijd van economische teruggang. De kerken moeten

Gedicht

derhalve de vraag stellen: Is de Europese samenleving niet bezig een type van tweede-klas-burger te produceren die niet dezelfde mogelijkheden heeft als de anderen om toegang te krijgen tot vorming en beroepstraining?

Door verdeeldheid en concurrentie op een ongelijke basis onder mensen te scheppen, staat het model van onze samenleving in directe tegenstelling met een leer van de mens, die de behoefte aan solidariteit en het aanvullen van elkaar erkent als van primair belang. En volgens ons is deze leer in overeenstemming met de bijbelse visie op menselijkheid.

De geschiedenis heeft laten zien dat racisme een belangrijke rol heeft gespeeld en nog speelt als een methode die de ongelijkheden verklaart. Iedere poging om racisme aan de kaak te stellen kan zichzelf niet beperken tot racisme als een persoonlijke houding, die de konsekventie is van een bepaalde denkwijze. Wij moeten dieper gaan en inzien dat racisme een specifieke sociale, politieke en economische functie heeft.

Brussel

Marc Lenders.

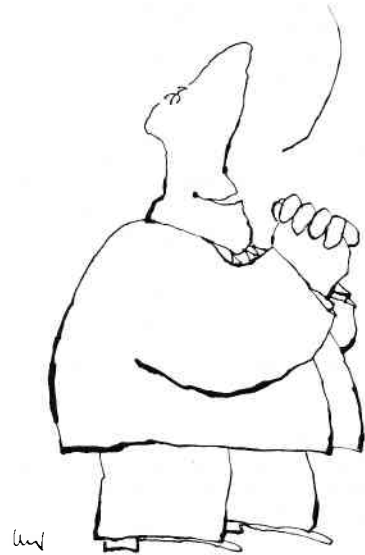
(uit de brochure: 'Economic structures and Racism', samengevat en vertaald door Th. Weerstra).

*wat
doe je
in het huis
van God
vroeg
de blanke man*

*ik
ben gekomen
om de vloer te vegen
zei
de zwarte man*

*o
zei
de blanke man
eventjes
dacht ik
dat je hier gekomen was
om te bidden*

HEER, IK DANK U VOOR
MIJN BLANKE HUID!

Van een leraar op school heb ik gehoord, dat hij tegen een kind zei: 'Pak jij dat propje even op'. En het kind antwoordde: 'Ikke niet, ik ben geen Turk'. Ida Vos.